

Oziris i Izida

Najzbudljivija prikazanja u Egiptu bila su vezana uz složenu i zamršenu legendu o Ozirisu i Izidi, božanskom paru oko kojeg su se ispleli mnogobrojni mitovi. Prema izvorima kojima se služio Plutarh, Oziris je kralj božanskoga podrijetla. On i njegova sestra (i žena) Izida, kojoj je Platon, među ostalim, pripisivao bi pronalazak plesa, širili su kulturu i blagostanje. Sa svojih pohoda u daleke zemlje vraćao se Oziris trijumfalno, pa ga je narod slavio kao boga. Zavidan mu brat, bog mraka Set, prevarom je zatočio Ozirisa u sanduk i spustio ga u Nil, da bi potom, prepušten vjetru i valovima, otplovio u more. Izida krene u potragu za mrtvim tijelom svojega supruga i, našavši ga, prenosi ga natrag u Egipat. Za nekog noćnog lova Set pronalazi sanduk, razreže bratovo tijelo na komade i razbacia ih. Tugujuća Izida traži i skuplja mrtve ostatke svoga ljubljenoga te ih sahranjuje, svaki u drugi dio zemlje. Konačno, smilio joj se bog sunca, koji joj, nakon obavljenih pogrebnih ceremonija, dopušta da mahanjem krila nad umrlim oživi svoga brata (i muža). Uskrsli Oziris postao je potom vladar podzemlja, ali se vraćao na zemlju svake godine kada je bujala vegetacija.

Taj mit sadrži više tema dubljega značenja. Upravo s tim u vezi S. H. Hooke dijeli Ozirisove misterije u tri kategorije. Prva sadrži politički sukob braće Ozirisa i Seta te potječe vjerojatno još iz doba previranja koje je prethodilo ujedinjenju Gornjeg i Donjeg Egipta u jedinstvenu državu.

Druga je poljodjelska kategorija. Oziris se tu pojavljuje kao bog vegetacije koji, poput sumerskog Dumuzija i babilonskog Tamuza, uskrsne iz mrtvih zaslugom svoje vjerne žene, kao bog koji umire s prirodom i oživi s njezinim ponovnim buđenjem. Treću kategoriju autor naziva eshatološkom, odnosno onom koja se tiče života poslije smrti. Ubijeni Oziris postaje, naime, gospodar podzemlja i odlučuje o sudbini duša pokojnika.

Svaka od tih triju kategorija obuhvaćena je i razrađena u brojnim temama koje sačinjavaju sadržaji raznih plesno-dramskih prikazivanja.

Misleći ponajprije na Ozirisove misterije, Lincoln Kirsten navodi u svojoj povijesti plesa da su u egipatskom ritualnom plesu, odnosno drami, svećenik, glavni glumac ili prvi plesač personifikacija boga ili heroja čitave legende. S prvim plesačem identificirali su se svi ostali plesači i na taj način stjecali unutarnju napetost. Emocije naroda usmjeravale su se politički, odnosno vjerski upravo prema osobnoj drami prvoga plesača.

U igrama u doba faraona Sezostrisa III. prikazivane su borbe protiv Ozirisovih neprijatelja. Borbe je predvodio Ozirisov sin i osvetnik, bog Horus.

Na spomendan božanskog stradanja održavale su se noćne svečanosti u čitavom Egiptu. Prema Plutarhu, svrha je tih ceremonija bila da se, pomoću plesa i glazbe, prikaže Izidina patnja pri traženju tijela mrtvoga muža te njegovo uskrsnuće. Na reljefu iz Louvrea vide se maskirana lica koja sudjeluju u tim misterijama. Grupa plesača s maštovitim oglavljinama očito predstavlja duhove oko oživjela boga, dok ostali plesači s glavama sokola personificiraju duše koje hrle ususret uskrsnom.

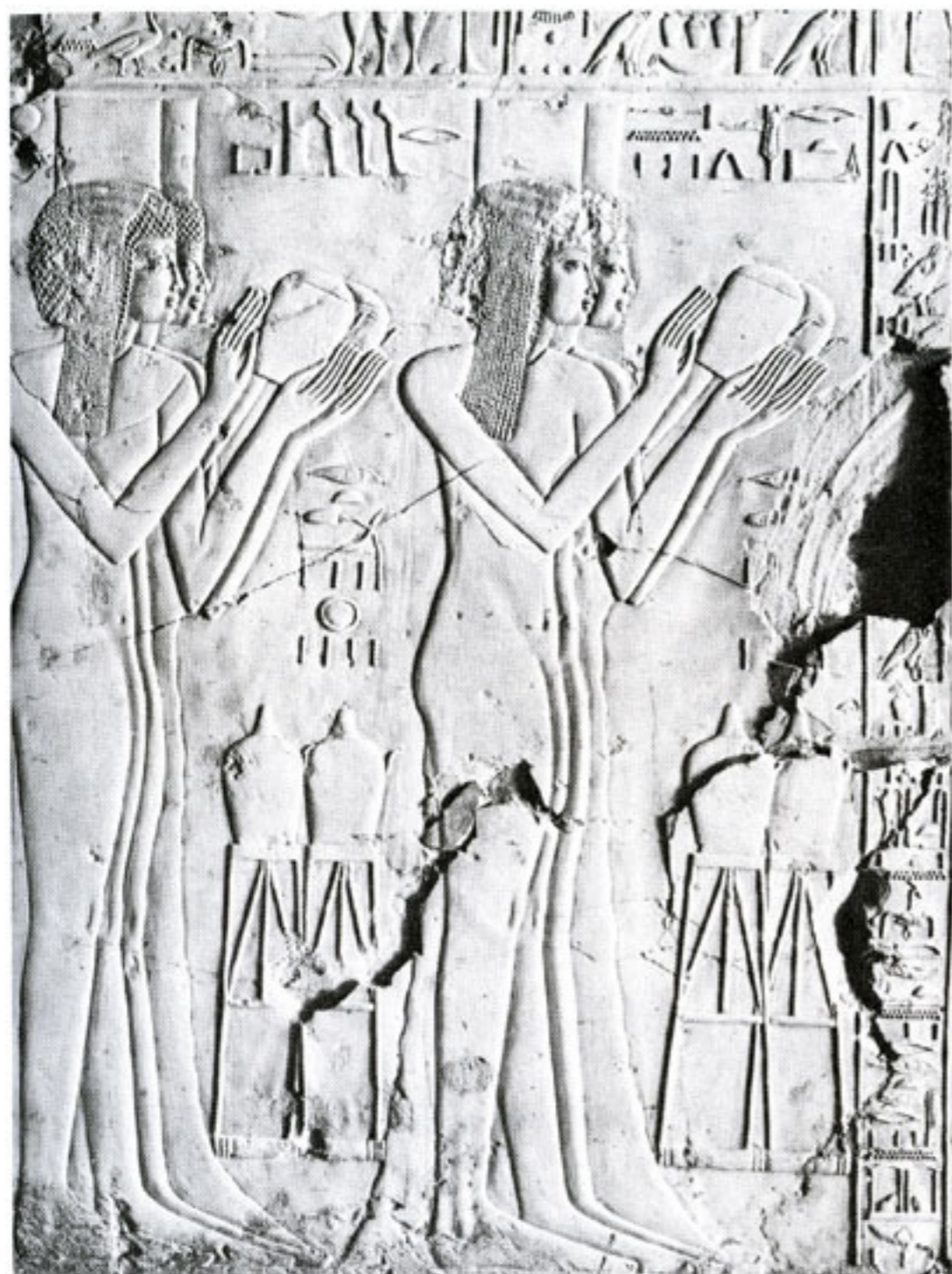
Legende o Ozirisu i Izidi uključene su i u mitove o božanskom Nilu. Podzemni Nil i njegovu poplavu povezivali su s mitom o utopljenom Ozirisu, a vegetaciju koja buja nakon povlačenja vode s njegovim uskrsnućem. Boga, koji svake godine iznova oživi zajedno s prirodom, identificirali su sa životvornom rijekom. U jednoj od himni Ozirisu govori se: »Ti si Nil, bogovi i ljudi žive od tvojih izljeva«.

Ima kazivanja po kojima Nil nabuja i od suza Ozirisove tugujuće žene (i sestre) Izide, pa se njezina godišnja svečanost održavala u doba kada je rijeka počela rasti. Taj je radosni događaj nagovještavala pojava »Izidine zvijezde« — Siriusa — na istoku nebeskoga svoda. Na toj su svečanosti plesačice prikazivale očajnu Izidu kako luta u potrazi za Ozirisom.

U najveća slavlja s ostacima prethistorijskih obreda plodnosti ubraja se posvećenje i žrtvovanje bika Apisa, kojega su smatrali jednom od inkarnacija boga Ozirisa. Svečanosti su trajale tjednima. Prema tvrdnjama svećenstva, Apis je začet zrakom svjetla koja se spustila na kravu. Imao je posebna karakteristična obilježja kojima je svjedočio o svojem božanskom podrijetlu. Nakon što bi ga proglasili svetim, Apis je čuvan u posebnom svetištu na obali Nila, a da bi ugodili njegovu oku, dvorilo ga je četrdeset golih djevoja. Za mladoga je mjeseca proveden u svečanoj povorci do Ozirisova hrama u Memfisu, ispraćen i dočekan glazbom, plesom i klicanjem. U njegovoj su se pratnji nalazili visoki dostojanstvenici, a svećenstvo je cijelim putem plesalo oko svete životinje. Kada je bik ceremonijalno uveden u novi dom, skupine svećenika i službenica hrama prikazivale su plesom i pantomimom Ozirisovo mistično rođenje, igre iz njegova djetinjstva, pustolovine i dobročinstva te ljubavne scene s Izidom. Ove posljednje hramske su plesačice u doba dekadencije predstavljale vrlo puteno i slobodno.

I žetelačke su svečanosti vezane uz Ozirisa, boga vegetacije. Jedna od najvažnijih, u kojoj je sudjelovao i plesao sâm faraon, bila je postavljanje stupa *djed*, Ozirisova simbola. To je bio drveni stup omotan klasjem žita, kasnije izrađen u stiliziranom obliku. Ritual postavljanja *djeda* i njegovo kićenje šarenim trakama, simbolima snage žita, odvijao se početkom žetve. Kasnije je

Povorka kraljevskih kćeri s kulturnim posudama na prikazu proslave u čast kralja Amenofisa III. s reljefa u Kheruefovoj grobnici u Tebi

taj obred, u nešto izmijenjenom obliku, postao dio nekih proslava. Prema predaji, prvi je stup *djed* postavio faraon Amenofis III. za vrijeme Nove države. Stup je simbolizirao Ozirisovu kičmu, a njegovo podizanje Ozirisovo uskrsnuće. Žetelačke svečanosti s postavljanjem *djeda* povezane su sa svečanim faraonskim jubilejima zvanim *sed* u kojima naslućujemo ciklički prepород Ozirisa, jer se tom prigodom faraon slavi kao inkarnacija božanstva, pa se njegova ljudska prolaznost stapa s božanskom besmrtnošću.

Legenda kaže da je prvoj proslavi *sed* prisustvovala i božica Hator, kao zaštitnica faraona svečara te da je pod njezinim okriljem izveden veliki ples u uzbudljivom ritmu.

Na zidu ruševina hrama u Bubastisu sačuvani su fragmenti prikaza proslave *sed* kralja Osorkona II. Prepoznajemo svećenike koji plešu, akrobate i tri para plesačica u simetričnim figurama u poluklečećem i klečećem stavu, praćene zborom pjevača i bubnaricom. Vidi se također i svećenik zvan *sem*, ogrnut krznom pantere, kako živo pleše s rukama položenim na prsa. Njegov ples prati sviračica na fruli.

Vrhunac svečanosti *sed* bio je žrtveni ples faraona, kojim on odaje počast besmrtnom Ozirisu. Egiptolog Hermann Kees, koji je ovom plesu posvetio posebnu studiju, smatra da je užurbano kretanje faraona plesni izraz radosnoga približavanja božanstva, jer trk u kultu obično simbolizira odanost sluga. Budući da je ovdje »sluga« sâm faraon, njegovo je kretanje dostojanstveno, no on ipak hrli ususret božanstvu.

Faraon je u takvim prigodama nosio u ruci posudu s vodom, pticu ili veslo, pa po tome razlikujemo odnosi li se njegov ples na kult Ozirisa (voda), božice Hator (ptica) ili na kult boga Ra (veslo), na čijoj će nebeskoj barci veslati poslije smrti.

Na jubilarnim bi svečanostima u čast faraona, koji se na opisani način identificirao s Ozirisom, i prijestolonasljednik izvodio ples štovanja, a nakon njega, taj bi ples štovanja vladara-božanstva ponavljao čitav dvor.

Mitološki prizori o Ozirisu i Izidi, koje prikazuje egipatsko svećenstvo, označuju početke pantomime i pantomimskoga plesa kao posebne vrste scen-skog izražavanja.

Izida i Neftis u gesti obožavanja Ozirisa. Egipatska knjiga mrtvih. Papirus Ani

Kult mrtvih

U mitovima o Ozirisu vidljiva je predodžba Egipćana o prisutnosti božanskoga u svemu postojećem. To je formulirano i u papirusu iz škole hrama u Abidosu, gdje su održavane znane Ozirisove misterije već u doba Srednje države: »U danima kada Nut još nije bila bremenita tvojom ljepotom, ti si već živio u bogovima, ljudima, četveronošcima, pticama i ribama«.

Za Ozirisom, kao za mrtvim bogom žita, žalili su nakon žetve kada su polja presahla. No on je za čitave godine prisutan u izvanredno razvijenom kultu mrtvih. Egipćani su u zagrobnom životu vidjeli simbol i obećanje sretnoga uskrsnuća, brigu i ljubav i odanost živih za pokojnika, kao što to čini Izida za svoga božanskoga supruga. Posmrtnim su ceremonijama posvećivali osobitu pozornost. Pri pogrebima, odvijao se prikaz božanske misterije točno utvrđenim slijedom. Na tim su svečanostima profesionalne narikače predstavljale Ozirisove sestre Izidu i Neftis, dok su muški izvođači predstavljali Anubisa, boga podzemlja, Horusa i čitavu božansku hijerarhiju. Na slici iz *Knjige mrtvih* (Papirus Ani) vide se Izida i Neftis u gesti obožavanja Ozirisa, koji je simbolično predstavljen središnjim stupom. Nad njima je lik sokola, sim-

Lada koja prevozi uplakane: slika iz grobnice Nefertotepa u Tebi. XVIII. dinastija

bol sunca koje se rada. S dvije strane naslikani su pavijani, otvarači istočnih vrata neba, također s uzdignutim rukama u znak obožavanja.

U Staroj državi balzamirala su se isključivo tijela velikana. Srednja država, koja je bila više demokratska, dopustila je da se mumificiraju i obični smrtnici. Briga Egipćana, osobito imućnijih, oko priprema za zagrobni život i prebivalište poslije smrti, jedinstvena je. Mnoštvo umjetnika i zanatlija radilo je, kako kazuju neki autori, »za tržište mrtvih«. Na tim su poslovima bili zaposleni graditelji grobnica, slikari, kipari i dekorateri, a napose stručnjaci za balzamiranje.

Profesionalne narikače bile su neizbježne u pogrebnim svečanostima. Njihovi pokreti u Staroj i Srednjoj državi većinom su nalik na ples *IBA* ili na pantomimski (plesni) prikaz tuge i oplakivanja. Gestikulacija i naricanje postaju u vrijeme Nove države sve življe te su se razvili gotovo do urlanja i konvulzivnog kretanja čitava tijela. Još se i danas u Egiptu vide slične narikače: ruke i lice obojeni su im plavom bojom žalosti, a glava posuta prašinom. Iza pokopa, ponavljaju prodorno naricanje u kući pokojnika gdje obično izvode posmrtni ples uz tamburin. (Živi ples profesionalnih narikača, koje današnji felasi angažiraju kako bi tjerali zle duhove iz blizine pokojnika, podsjeća na nekadašnje pogrebne rituale.)

Egipatska vjera u zagrobni život sadrži jednu do danas gotovo nerazjašnjivu osobitost. Ona uči da čovjek, osim duše — *Ba* — koja poslije smrti napušta tijelo, posjeduje još i tajnovitu životnu snagu, preživjeli dio čovjeka, odnosno duhovno Ja pokojnika, nazvan *Ka*. *Ka* ostaje u blizini mumije, prebiva s njom u grobu, iako je povremeno napušta. Slike, kipovi i ostali predmeti u grobnicama što inače predstavljaju realan svijet, privlače *Ka* preminuloga. Magičnim postupcima svećenika te slike oživljuju, postaju stvarnost. Tako je pokojniku, odnosno njegovom *Ka*, osiguran u grobu vedar život. Zato nerijetko u prikazima pogrebnih obreda stoji natpis: »Lijepi ples za *Ka*«.

Narikače, zidna slika iz Ramozeove grobnice u Tebi

Prikaz mističnog *Ka*, besmrtna duša koja prebiva u svakom biću

Pojam *Ka* likovno se prikazuje s dvije pravokutno uzdignute ruke i dlanovima okrenutim od tijela. Pitamo se, ne odnose li se na *Ka* svi posmrtni plesovi u kojima plesači čine slične geste?

Mnoštvo plesova u čast mrtvih možemo svrstati u tri kategorije:

- ritualni plesovi apstraktnog značaja
- plesovi koji prikazuju tugu i bol (više pantomimskog značaja)
- plesovi koji služe zabavi i razonodi mrtvacu (mogu biti apstraktni ili pantomimski).

Egipćani su likovnim projekcijama ovozemaljskoga na zagrobni život, ostavili trajna svjedočanstva o svojem svjetovnom i vjerskom životu, o svojoj svakidašnjici i svetkovinama i napose o svojim plesovima. Kako bi osigurao dobrobit na drugom svijetu, vlasnik groba još bi za života dao naslikati ili uklesati u svoje vječno prebivalište sve ono čega se nije htio odreći ni poslije smrti. Da nema grobova egipatskih velikaša iskićenih reljefima i slikama, ne bismo znali za mnoge životne radosti i tuge ljudi onoga vremena, a podaci o plesovima bili bi nam oskudni kao i oni iz Mezopotamije.

U jednom grobu iz vremena V. dinastije nalazi se prikaz posmrtna povorke u kojoj žene, ogrnute kratkim pregačama, tipičnim kretnjama strogoga ritualnog *IB* plesa, koračaju u ritmu udaranja dlanom o dlan i uz pratnju žalobnih pjesama. Hijeroglifski znak u natpisu tumači da su plesačice žene iz harema. Gospodar harema dao je, dakle, izraditi likovni prikaz svojih žena kako ga prate plesom do njegova posljednjeg prebivališta.

U čast mrtvih na grobovima su se povremeno, uz glazbu i ples, održavale i gozbe. Prikazi takvih plesova pronađeni su već u grobovima Stare države. U takvu tradicionalnom obliku, ali s akrobatskim elementima iz doba Srednje države, ti se plesovi pojavljuju i u grobovima iz vremena IX. dinastije. Otmjeni *IB* ples poprimio je tu nemirni karakter i isprekidan je skokovima.

Gozbu u čast mrtvih predstavlja vjerojatno i slika sa stijene nekropole iz XVIII. dinastije u Tebi (danas u British Museumu): na kojoj se vide dvije plesačice i četiri žene, od kojih jedna svira na dvostrukoj oboi, dok ostale udaraju takt. Plesačice na sebi imaju jedino pojas i nakit. O značaju njihova plesa mišljenja se razilaze. Jedni tumače da djevojke izvode pantomimski ples: prva plesačica uzdignutih ruku čini pokret kao da će zaroniti, a druga kao da šakama hvata mlaz vode s izvora. Drugi, pak, smatraju da se plesačice kreću u ljupkim, izražajnim plesnim figurama. Treći vjeruju da su kretnje djevojaka elementi trbušnog plesa što ga one same prate pucketanjem prsti-

jevačice i plesačice: slika sa stijene nekropole iz XVIII. dinastije u Tebi

Mramorni reljef iz Via Appia u Rimu

ju i udaranjem dlana o dlan. Slika u svakom slučaju dokumentira tipične značajke plesnog stila Nove države: neusiljenost, slobodu uz erotski naboj.

Na reljefu groba, vjerojatno iz vremena cara Hadrijana, erotski značaj plesa dolazi još više do izražaja. Prizor kao da se odigrava u egipatskom hramu, jer su u udubinama gornjeg, vodoravnog ruba reljefa, smještene egipatska božanstva sa životinjskim glavama, ptice i bik Apis. U glavnom prostoru prikazane su žene s leđa kako, živahnim kretnjama bokova, izvode putene plesove. Dvije među njima, s klepetaljkama u rukama, kao da su u ekstatičnom zanosu. Sudeći po gojaznosti tijela, prekrivenih tek tankom haljinom, ove bi žene mogle biti crkinje. S lijeve im je strane patuljak koji pleše te dva zgrbljena plesača sa štapovima, a između njih nalazi se negroidni čovječuljak. S desne strane, na tribini, gledatelji živo sudjeluju u prikazu, dok crnac, plešući ispod tribine, kao da dodatnim pljeskanjem daje takt plesačicama.

I slika u grobnici u Beni-Hasanu djeluje vrlo plesno. Tu djevojke žongliraju s loptama u raznim stavovima, skaču uvis, a jedna se čak popela na svoju suigračicu. Lopta je prvobitno bila simbolom sunčeve kugle, pa tako veza s kultom ni ovdje nije isključena.

Prikaz pogrebne povorke, Egipatska knjiga mrtvih, Papirus Hunefer

Ples u parovima plesali su jednako robovi kao i slobodni građani Egipta

Grobovi i grobnice otkrivaju pogrebni ceremonijal staroga Egipta u svim njegovim fazama.

Plesovi u pogrebnim povorkama, kao i same povorke, razlikovali su se po mjestu sahrane i osobi pokojnika te, razumije se, stilu epohe. Prizor iz *Knjige mrtvih* ilustrira pogrebnu povorku. Gornja slika predstavlja vjerojatno sluge i narikače. Ispod je mumija u mrtvačkim kolima u obliku barke koju vuku volovi. Kraj mumije kleči ožalošćena supruga. Pred kolima su svećenik i goniči životinja. Niža slika prikazuje nosače namještaja za grob i skupinu plesačica u prozirnim haljinama koje izvode žalobni ples. Žalobne su plesove na groblju izvodile članice obitelji pokojnika, profesionalne plesačice ili narikače.

Plesove u kultu mrtvih izvodile su pretežno žene. No posebni tip muških ritualnih plesača bio je izuzetno važan pri pogrebu kraljeva. Ti plesači, zvani *MUU*, bili su čuvari nekropole i obavljali su posebne obrede. Dočekivali su kraljevsku pogrebnu povorku na ulazu u grobnicu ili su u parovima plesali ususret procesiji, a ponekad u njoj i sudjelovali. Oko podrijetla plesača *MUU* ima mnogo nagađanja. Čini se da oni nisu povezani s kultom Ozirisa, kako se dugo mislilo, već predstavljaju duhove preminulih kraljeva iz grada Butoa, stare prijestolnice Sjevernog Egipta. Plesači *MUU* često su prikazani s oglavljima sličnim kraljevskoj tijari.

Iz zbirke pogrebnih rituala proizlazi da se pri ulazu faraona u svijet predaka koristila magijska moć plesa kako bi se vladaru olakšao put u vječnost. Stoga su plesači *MUU* dočekivali svoje vladare na ulazu u grobnicu svečanim plesom, udarajući dlanom o dlan i šakama o prsa.

Pokreti i grupiranje plesača *MUU* s vremenom su se mijenjali. Odjeća im se sastojala od kratke pregače, a oglavlja su imala znamenja Gornjeg ili Donjeg Egipta. Pritom su nosili kape čvrsto priljubljene uz glavu. Različiti stavovi ruku kod plesa imali su vjerojatno različito simboličko značenje.

Na grobu iz V. dinastije u Sakkari prikazana su dva plesača *MUU* kako stisnutih šaka, položenih na prsa, kreću svečanim koracima ususret posmrtnoj barci koja, prema tekstu, upravo pristaje dolazeći iz Butoa.

Iz natpisa proizlazi također da su u različitim razdobljima muški pogrebni ples u dvoje izvodili plesači *MUU*. Upadljiva je stroga simetrija pokreta tih ritualnih plesača. Parovi koji stoje nasuprot jedni drugima i drže se za ruke prikazani su u potpuno jednakom stavu. U pogledu piktografskog odčitavanja tog plesa postoje različita mišljenja. Pitanje je, predstavljaju li ovi likovi u gibanju pojedine faze istog plesa, koji izvodi jedan par, što je i najvjerojatnije, ili su to različite plesne jedinice, čije je simboličko značenje bilo znano

Žene plešu

samo Egipćanima? Za ovu drugu pretpostavku govore (nejasni) naslovi ispod slika svakog para. Zasad, međutim, nije moguće odgonetnuti te izmjenične okrete plesača prema partneru i od njega, izvedene u savršenoj simetriji.

Živahni ples parova golih plesačica iz doba V. dinastije pokazuje također princip simetričnog kretanja sučelice postavljenih partnerica. Plesačice se drže za ruke i dotiču stopalima nogu dignutih u koljenima. Iza svakog para vidi se plesačica s visoko izbačenom nogom. Značenje tih plesova također je nepoznato.

Ženski su plesovi u posmrtnom ritualu bili većinom slobodniji od plesova muškaraca. Iz Srednje države sačuvani su prikazi grobnih povorki s ekstatičnim plesovima. Međutim, kako su se u tom razdoblju često oponašali stari uzori, nije sigurno je li ovdje riječ o oponašanju znanih predložaka, ili o autentičnom onodobnom izrazu.

Ljupke plesačice s groba glavnog svećenika boga Horusa iz XIX. i XX. dinastije slobodno se kreću oko sarkofaga, mašući granama i prateći svoj ples udaraljka.

Plesovi radosti

U pismu staroga Egipta isti je znak označavao glagole plesati, radovati se, klicati. Blizina tih pojmova ukazuje u kojoj se mjeri u toj kulturi radost izražavala plesom.

Kulturni i svjetovni izrazi radosti bili su znani svim društvenim slojevima. Zabilježeni su tako brojni spontani i smišljeni, konvencionalni i nekonvencionalni plesni izrazi radosti.

Puk je sudjelovao u ophodima i obredima, a dani svečanosti davali su ljudima mogućnost da životnu radost izraze plesom. Osim gradskog stanovništva, i seljaštvo je imalo svoje radosne, uglavnom ritualne plesove. Bilo je, dakle, dana predaha, kada je i egipatski seljak plesao. Poslije uspješne žetve, primjerice, poljodjelci su plesom izražavali radost i zahvalnost bogu Minu, falličkom božanstvu radanja i plodnosti. Minu se žrtvovalo prvo klasje, a potom plesalo pred njegovim kipom.

Kolo seljaka na reljefu grobnice iz Gizeha iz V. dinastije tumači se kao ritual plodnosti, a taj je najčešće imao radosno obilježje.

Poznati su plesovi s velikim skokovima i bacanjem štapova uvis, koje su muškarci nižih staleža izvodili u svadbenim povorkama. Ostaje i nadalje upitno, personificiraju li štapovi oružje za tjeranje zlih duhova ili su to fallički simboli.

Izražavanje radosti plesom postajalo je sve konvencionalnije u krugovima visokih dostojanstvenika. Tako su muškarci bili dužni izvoditi propisane visoke skokove, s odrazom od tla na obje noge kada se približavaju vladaru. Ti su skokovi značili pozdrav i izraz ushićenja što im je dopušteno ugledati lice faraona.

Masovan ples radosti i oduševljenja izvodilo je plemstvo, a za njim i ostali puk, kad je Tutmozis I. proglasio kćer Hatšepsut svojom nasljednicom.

U Amarni i Tebi očuvani su lijepi primjeri plesnih manifestacija radosti. Jedan prikazuje zbor žena i djevojčica koje kraj radosnih podanika kličući plešu ususret dostojanstveniku kojega je odlikovao kralj. Druga slika prikazuje vitke djevojke u prozirnim haljinama na obali Nila. Ljepotice plešu odmjerenim pokretima, udarajući u bubnjeve i pjevajući izražavaju veselje i dobre želje novoimenovanom vladaru Tutankhamonu, koji s pratnjom kreće iz Amonova hrama prema brodu koji će ga odvesti do nove rezidencije.

Čini se da je čitav dvorski ceremonijal u starom Egiptu bio koreografski oblikovan odnos podanika prema vladaru. Sačuvan je propis kako kralja mora pozdraviti novoizabrani visoki državni dužnosnik prilikom svečanog primanja: plešući stupa u dvoranu za audijenciju, a kretanje mu izražavaju odanost, vjernost, ljupkost, nježnost i energiju. Faraon mu odgovara također plesnim pokretima, a cijela ceremonija završava svečanom povorkom dvorjana, svećenstva i svirača.

Strogo utvrđen način pristupa faraonu bio je propisan i za druge podanike. Onaj tko se pojavi pred licem vladara, bio je dužan izraziti pokornost padanjem ničice, potom dizanjem, ponovnim padanjem te se, puzeći, približiti prijestolju. Stigavši do podnožja, podanik je ostajao na koljenima sve dok se vladar u znak milosti ne bi dignuo i, uz pratnju glazbe, stao kružiti oko njega.